

Zəminə Novruzova³⁷

İNGİLİS DİLİ DƏRSLƏRİNDƏ DİNLƏMƏ STRATEGİYALRININ TƏTBİQİ

Dil bacarıqları 4 ünsürün (bacarığın) – Dinləmə (Listening), Danışmaq (Speaking) Oxu (Reading) və Yazı (Writing) əsasında formalaşır. Hər bacarıq forması digərini təsdiq edir. Məhz bunun üçün hər hansı bir dili öyrənəndə ən azından gündəlik dinləmə materiallarından istifadə etmək lazımdır. Dinləmə qabiliyyəti söz ehtiyatının artırılması ilə paralel şəkildə inkişaf etdirilməlidir. Düzgün istiqamət seçərək dinləmə materiallarından istifadə edilərsə, bu sahədə irəliləyiş əldə edilə bilər. Nitq fəaliyyəti mürəkkəb bir prosesdir. Nitq insanın fəaliyyəti ilə bağlıdır. Xarici dildə danışarkən nitqin səlis olması vacib şərtlərdən biridir. Səlis nitqin yaranmasında dinləmə və anlama mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Dinləmə, söhbət edənin nə demək istədiyini anlamağa və onun fikirlərinə hörmət göstərməyə imkan verir. “Aktiv **dinləmə** texnikaları, məsələn, başqa bir şəxsin dediklərini öz sözlərinizlə təkrar etmək, söhbətə tam diqqət yetirmək və empatik reaksiyalar göstərmək kommunikasiya prosesini gücləndirir. Aktiv dinləmə ünsiyyətin vacib hissəsidir. Aktiv dinləmə bacarığı olmadan yaxşı ünsiyyət qurmaq mümkün olmur. Hər bir dil ünsiyyət zamanı formalaşır. İnsanlar bir-birləri ilə qarşılıqlı əlaqədə olaraq diskussiyalar və söhbətlir zamanı dilə yaxşı yiyələne bilirlər”(1,34). Məhz bu prosesin uğurlu həyata keçirilməsi üçün mövcud olan danışmaq, yazı, oxu kimi dinləmənin də rolu böyükdür. Şagird və tələbələrin eşitmədən danışması mümkün olmadığı üçün xarici dilin tədrisi zamanı müəllimin onların dinləmə qabiliyyətini inkişaf etdirmək üçün müxtəlif üsullarda istifadə etməsi məqsəduyüdür. Bu məqsədlə tələbələrə müxtəlif mözularda diskussiyalar aparmağı təklif etmək olar ki, onlar bir birləri ilə danışarkən dinləmə prosesi də baş verəcək. Məsələn, tələbələrə müxtəlif məzmunlu topiklər səsləndirməyi tövsiyə edirik kiç onlar öz həmyaşıdlarını söhbətə dəvət etsinlər. Tələbələrdən biritopiki və ya sualı oxuyur, digərləri onu dinlədikdən sonra cavab verməyə cəhd göstərməlidirlər. Bu halda həm speaking həm də listening prosesin həyata keçirilmiş olur.

Topic 1”When choosing a place to live, what do you consider most important: location, size, style, number of rooms, types of rooms or other things?”

Topic 2. People attend colleges or universities for many reasons (for example, new experiences, career preparation, increased knowledge) Why do you think people attend colleges?

Müxtəlif poeziya nümunələrinin, sevimli mahnıların dinlənilməsi dinlənilməsi, də bu baxımdan maraqlıdır.

A song I have a dream-ABBA

I have a dream- a song to sing

To help me cope with anything

If you see the wonder of a fairy tale

You can take the future even if you fail

I believe in angels

Something good in everything I see

I believe in angels

When I know the time is right for me

I'll cross the street

I have a dream

Bu mahnıları dinləməklə anlamaı asanlaşdırmaq olar, bu mövzuya aid suallar səsləndirilə bilər və biz ona cavab verməyə çalışacağıq. Tələbələrə bir spesifik xüsusiyyəti var-onlar mənanı başa düşkləri halda belə öz doğma dilimizdən istifadə edirlər. Yəni də listening-reading-comprehension-translation prosesi baş verir oxu Dinləmə-oxuma anlama-tərcümə-(2,26)

“Listening strategies can be classified into four main types: cognitive, metacognitive, affective, and social strategies. Cognitive listening strategies refer to all mental abilities and processes related to knowledge such as applying linguistic and sociocultural knowledge to resolve the problems.

Some examples of cognitive performance include inferring, predicting, interpreting, storing, and recalling information, summarizing, translating, repeating, elaborating, resource-ing, grouping, note-taking, substituting, and drawing images. Cognitive strategies are important for listening comprehension because they help learners monitor and control their mental processing comprehension breakdowns, connect world knowledge to listening content”(3,37)

“The process of using metacognitive strategies covers the acts of planning, monitoring, and evaluating the listening text.-Metakognitiv strategiyalar dinlənilən mətnin öyrənilməsi, monitorinqi və qiymətləndirilməsini öyrənir. Planning refers to how one develops the awareness of what needs to be done to accomplish a listening task.-Planlaşdırma, dinləmə tapşırığını yerinə yetirmək üçün nəyi etməyin vacibliyini müəyyənləşdirir” “Monitoring dinlənilən materialın nə dərəcədə anlaşıldığını müəyyənləşdirir” İndi isə nümunə üçün bir dialoqun üzərində işləyərək praktik olaraq dinləmə materialını başa düşülməsi üçün material hazırlayaq

Dialogue

-- Nick, where is Kevin?

³⁷ Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitutzaminanovruzova@gmail.com

-- I don't know, but I think he is in the garden

Kiçik bir dialoqu tələbələrımız dinləyir Tərcüməyə izn vermirik. Sualla verməklə dialoqu anlayıb anlamadıqlarını müəyyənləşdiririk

Does Nick know the place of Kevin?

Nick thinks that Kevin is in the street, doesn't he?

Is Nick sure that Kevin is in the garden?

Listen !

They are all now very successful in their professions. They graduated from Clinton High school. I'd like to tell you about Phylips Sandler. Mr.Sandler is the President of Great books Club. His best quality is being a good conversationalist. He likes people. He dislikes staying up late at night.

We'll listen to the text 2 times and then ask the questions

1. What's name of the President Great Books Club?

2. What is the best quality of Mr. Sandler?

3. He likes people, doesn't it?

4. He dislikes- means he is fond or he doesn't like

There is a close connection between cognitive strategies and metacognitive strategies. When listening to a text, learners can develop a mental representation (cognition) and then can relate that imagery to their previous knowledge (metacognition). Such previous knowledge, however, can assist comprehension if the former and the latter are similar. On the contrary, knowledge can be a potential hindrance to comprehension if the former and the latter are too different. This effect has been recognised in the current discourse – Deməli bu iki strategiya arasında əlaqə vardır-dinləyici beynində dinlədiyi mətnin təsəvvürünü yaradıb onu əvvəlki dərslə əlaqələndirməyi bacarmalıdır.

Dinləmə materialları müəllim tərəfindən şagird və tələbənin bilik səviyyəsinə (level)

Görə seçilməlidir. Beginner –səviyyəsində olan şagird və ya tələbəyə təbii ki.

İntermediate səviyyəli material təqdim etmək məsləhət deyil.

Beginner səviyyəsi üçün belə bir dinləmə material təqdim oluna bilər:

Have you got a flat of your own?

Yes, I have, and a good one, besides

How many rooms are there in your flat?

There are three rooms there^ a bed-room, a dining-room, and a parlour.

There are all conveniences: gas, electricity, a central heating, running water

Dinlədikdən sonra işə müvafiq suallar və mətnə uyğun testlə də anlamamı yoxlamaq olar.

For example

Test

1. Man has a) his own flat b) he rents that flat

2. There are... rooms in that flat

a) 3 b) 4

3. The flat is ...

a) comfortable b) uncomfortable

The main weakness of many studies on listening strategies is their short-duration design as well as the absence of follow-up research. Areas for further research include studies on the long-term effect of students' exposure to strategy- practice activities, learners' ability to reflect on and improve strategy use, second language beginners' learning pace with the support of strategy training. Besides, until

recently there have been few studies focusing on the training of language- learning strategies in classroom settings. There is also a lack of research investigating the development and change of listening strategy use in the absence of explicit strategy training. Such areas are vital for the planning of listening strategy instruction and for the teaching of listening in the second language curriculum.

Dinləmə mətnlərini bir zəif cəhəti odur ki, mətnlər qısa-dür-yəni dinləmə müddəti azdır. Kifayət qədər dinləmə vərdişi olmayan şəxs üçün anlamada çətinlik yarana bilər. General English-yəni sadə, ümumi ingilis dilini səviyyələrə uyğun öyrənərkən dinləmə materialları da fərdi olaraq hür tələbənin ingilis dilini bilməsi səviyyəsinə görə seçilməlidir.

Special English-xüsusi ingilis dili. Burada artıq ingilis dili ayröayrı ixtisaslar üzrə tədris edilir. Bura business English, English for lawyers, English for economists(doctors) və s. müraciət edən şəxslərin arzu istəyinə və ixtisasına eyni zamanda məhz bu sahədəki dil səviyyəsinə uyğun fərdi iş planı fərdi proqram əsasında təlim prosesi aparılmalıdır.

One Man Business - Small Business

“Would you like to be the proprietor of one-man business? One-man businesses exist in many industries, but are probably most common in the retail trades. Imagine that you start business as a shop owner. When you have decided what sort of retail shop you want to open, you will have to find the finance that you need. A lender is unlikely to offer you money to launch the business unless you can provide some security for the loan. That is, you should have

some asset that your creditor can turn into cash if your business fails and you are unable to repay the money that you have borrowed.”

Bu mətni dinlərkən yeni sözlər, ifadələrlə üzləşəcəyik. Biznes sahəsini əhatə edən bu kiçik mətndə işgüzar iqtisadiyyat sahəsinə əhatə edən terminlər mövcuddur. Təbii ki,

Belə bir mətnin dinlənməsi bu sahədən uzaq olan şıxs üçün anlaşılmaz olaraq qala bilər. Bu tip dinləmə tapşırıqları artıq ümumi ingilis dilində yüksək nəticə əldə etdikdən sonra bu mərhələyə addım ata bilər bu sahəni də mükəmməl öyrənmək istəyən şəxs üçün bu heç də çətinlik yaratmayacaq.

Burdakı söz və ifadələr müvafiq olaraq ingilis dilində izah olunur və qarşılığı da ingilis dilində verilir. Bu zaman sözün izahı da ola bilər və ya qarşılığı sinonim vasitəsi ilə də təqdim oluna bilər.

Məsələn, təqdim olunan bu mətnə görə

1. A proprietor-an owner-sahibkar, mülkiyyətçi

2. To lend-to borrow: borc vermək-borc almaq

3. a lender- a creditor: sələmçi-kreditor

Qeyd etməliyik ki, dərslərin maraqlı, keyfiyyətli keçməsi, dinləməni bizim üçün əlçatan olması elmin-texnologiyanın inkişafı nəticəsində baş vermişdir. Əgər çox illər öncə biz vallardan, məqatəfön kasetlərindən istifadə edirdikdə bu gün müasir texniki vəsaitlər dərslərin keyfiyyətinin yüksəlməsinə səbəb olmuşdur. Müasir elmi-texniki inkişaf öz təsirini təlim prosesində də göstərir. Məktəbdə fənlərin tədrisində materialın həcmi və məzmunu artdıqca, təlim prosesinə yeni tələbələrin tətbiqini də vacib məsələ halına gətirir. Ona görə də, sürətlə inkişaf edən elmlərin əsasını şagirdlərə köhnə tədris metodları ilə mənimsətmək mümkün olmama vəziyyətinə gəlir. Bu baxımdan tədris metodlarını təkmilləşdirməklə bərabər, elmin sürətli inkişafı ilə uyğunlaşan yeni metodların istifadəsinə zəmin yaranır. Yeni metodların yaradılması və təkmilləşdirilməsi öyrədənə öyrənen arasındakı təlim vasitələri arsenalının genişləndirilməsi, təlimin texniki vasitələrinin tədris prosesində tətbiqi ilə əlaqəsini təmin etmiş olur. (4,51)

Təlimdə tətbiq olunan digər əyani vəsaitlər kimi texniki vasitələrdən də istifadə zamanı öyrətmə prosesində aşağıdakılara nail olmaq olar

1. Şagirdlərin psixikasına güclü təsir göstərməklə öyrətmə prosesini asanlaşdırır.

2. Öyrədiləcək mövzu haqqında şagirdlərə veriləcək məlumatların tamlığını və dəqiqliyini təmin edir, qazanılan biliklərin keyfiyyətini yüksəldir.

3. Öyrətmə və öyrənmə prosesini əhəmiyyətli dərəcədə əyaniləşdirir.

4. Şagirdlərdə yaranan sual və maraqlarını əhatəli və tam şəkildə ödəyə bilər.

5. İstənilən mövzu və tapşırıqları, hətta nəzəriyyə şəklində olan mövzuları göz önünə gətirməklə illüstrasiya imkanlarını genişləndirir.

6. Hadisələrin inkişafını fəza və zamandan asılı olmayaraq, anlama və qavrama baxımından uyğunlaşdırır, bu prosesdə məkan və zaman uyğunluğunu təmin edir.

7. Öyrənmə zamanı şagirdlərin bir neçə analizatorunun birlikdə iştirakını təmin etməyə imkan yaradır.

References

1. Interaction Texas University USA

2. Малярова, И. А. Обучение аудированию на уроках английского языка и типология упражнений для развития этого вида речевой деятельности, 2018

3. T. Hassanova /G/Salmanova Let's learn English Baku, 2021

4. T. Hassanova /G/Salmanova Read and Learn English Baku, 2021

5. İsa Musayev İnformatikanın əsasları Bakı, 2018

Açar sözlər dinləmə anlama söz nitq şagird tələbə səlis

Ключевые слова прослушивание понятие слово речь ученик студент четко

Key words listening comprehension word speech pupil student fluent

Резюме

В последние несколько лет обучение общению на иностранном языке, в данном случае на английском, является первостепенной задачей. В современном мире английский язык считается не просто иностранным языком, а международным, владение которым необходимо для получения достойного образования, высокооплачиваемой профессии и коммуникации на международном уровне. Владение английским языком предполагает овладение всеми видами речевой деятельности: говорением, чтением, аудированием и письмом. Развитие и совершенствование этих навыков происходит в комплексе, во взаимосвязь. В последнее время наибольшее внимание уделяется обучению аудированию, т. к. свободное владение языком предполагает и свободное понимание на слух английской речи. С аудирования начинается овладение устной речью. Воспринимая информацию на слух, обучающийся овладевает звуковой стороной языка, его интонационными особенностями. Владение данным видом речевой деятельности помогает человеку услышать и понять говорящего, извлечь для себя необходимую информацию, отреагировать на речь собеседника, а также произнести нужную информацию, что в свою очередь является говорением. Освоение любого языка, и в первую очередь родного, начинается с аудирования, мы слышим звуки, слова, воспринимаем любой поток информации на слух, лишь потом мы учимся воспроизводить речь (говорение), позже мы обучаемся навыкам чтения и письма.

Resume

Listening has a very crucial role in academic contexts as it is very important for people to learn a new language

and communicate effectively. Listening is vital in the language classroom because it provides input for the learner. Without understanding input at the right level, any learning simply cannot begin. Listening is vital in the language classroom because it provides input for the learner. Without understanding input at the right level, any learning simply cannot begin.

Listening is vital in the language classroom because it provides input for the learner. Without understanding input at the right level, any learning simply cannot begin. Listening comprehension process provides beneficial intuitions in teaching listening. Learner may find listening comprehension skill difficult to learn and this can also provide teachers with opportunities to change their listening exercises into more effective ones. Developing listening comprehension skill helps learners to succeed in language learning to enhance comprehensible input. Listening practice to help you understand familiar words and basic phrases when people speak slowly and clearly. Situations include meeting people, shopping and conversations at work! Listening practice to help you understand common vocabulary and expressions in short, clear dialogues. Situations include simple explanations, introductions, messages and announcements. Listening practice to help you understand the main points of clear, standard speech about everyday or job-related topics. Situations include phone calls, meetings and interviews. Situations include broadcasts, reviews, presentations and lectures. Listening practice to help you understand extended speech about abstract, complex or unfamiliar topics. Situations include job interviews, lectures, talks and meetings.

RƏYÇİ: dos. S.Abbasova